

FEDERÁLNÍ
MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ
K č. j. 013.519/78-OMO

Příloha I
TAJNĚ-1, -2
Výtisk č. : 31
Počet listů : 12

I n f o r m a c e

o druhém zasedání Výboru ministrů zahraničních věcí zemí Varšavské smlouvy

Ve dnech 24. - 25. dubna 1978 se konalo v Sofii druhé zasedání Výboru ministrů zahraničních věcí zemí Varšavské smlouvy. Výbor byl vytvořen Politickým poradním výborem Varšavské smlouvy v listopadu 1976 ke zdokonalení mechanismu politické spolupráce v rámci smlouvy. Na pořadu jednání byly otázky postupu socialistických zemí na nadcházejícím Zvláštním zasedání Valného shromáždění OSN a zhodnocení výsledků Bělehradského setkání signatářů Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

V průběhu zasedání byli ministři zahraničních věcí států Varšavské smlouvy přijati předsedou Rady ministrů BLR Stanko Todorovem.

Na zasedání bylo posouzeno široké spektrum otázek, týkajících se mezinárodního vývoje, odzbrojení i situace v Evropě. Bylo konstatováno, že současný vývoj plně potvrzuje závěry bukurešťského zasedání Politického poradního výboru Varšavské smlouvy v r. 1976, obsažené v Deklaraci "Za nové cíle v uvolňování mezinárodního napětí, za upevnění bezpečnosti a rozvoj spolupráce v Evropě". Uvolňování mezinárodního napětí se stalo převládající tendencí v mezinárodním životě, a to přes všechny pokusy reakčních kruhů Západu tento pozitivní vývoj zabrzdit či dokonce zvrátit. Za nejdůležitější úkol je třeba v současné době považovat doplnění politického uvolnění uvolněním vojenským, zastave-

ni horečného zbrojení, zahájení účinných odzbrojovacích opatření a přechod k všeobecnému a úplnému odzbrojení.

Ministr zahraničních věcí s. A. Gromyko ve svém vystoupení zdůraznil, že socialistické země staví na centrální místo svého zahraničně politického úsilí otázky zastavení horečného zbrojení a odzbrojení. Neztrácejí ze zřetele ani jednu možnost posunout řešení otázek odzbrojení kupředu. Tím aktivnější musí být naše účast na Zvláštním zasedání VS OSN o odzbrojení.

Samozřejmě, zvláštní zasedání má své limity. Rezoluce, které přijme, budou pouze doporučeními a bude třeba dalšího úsilí, aby byly uvedeny do života. Právě proto nelze polevit v úsilí o svolání Světové konference o odzbrojení jako fóra, které by mohlo přijmout efektivní a závazná rozhodnutí. Je proto třeba i nadále prosazovat myšlenku, že pozitivní výsledky Zvláštního zasedání OSN by měly přispět k urychlenému svolání Světové konference. Přesto však zvláštní zasedání samo o sobě může být užitečné a přispět k realizaci cílů, které staví socialistické země v oblasti odzbrojení, a to zejména z hlediska dosažení přelomu v úsilí o zastavení závodů ve zbrojení, likvidace pocitů bezvýchodnosti a fatalizmu a posílení víry v to, že změna situace je v silách vlád a národů. Zvláštní zasedání bude užitečné i v tom smyslu, že může jasně ukázat, kdo skutečně usiluje o odzbrojení. Zároveň by mohlo ukázat, že nikdo nemůže zůstat stranou tohoto úsilí. Užitečné může být i z hlediska mobilizace úsilí vlád na klíčové otázky odzbrojení a podpory již probíhajících odzbrojovacích jednání.

Úsilí socialistických zemí na zvláštním zasedání je třeba zaměřit především na přijetí praktických realistických opatření, která by mohla zabránit přípravě války. Jde hlavně o tyto oblasti:

- Zastavení výroby jaderných zbraní a postupné snižování jejich zásob až do úplné likvidace těchto zbraní, což by mohlo výrazně odvrátit mezinárodní situaci. Jde o to, aby se účastní-

ci zasedání k tomuto návrhu vyjádřili. Ještě lépe by bylo, kdyby zasedání přijalo rozhodnutí, zahájit na toto téma příslušné rozhovory a stanovilo konkrétní termín jejich zahájení. Rozpracování a realizace opatření v oblasti jaderného odzbrojení však musí jít ruku v ruce s posílením politických a mezinárodně-právních záruk bezpečnosti, zejména sjednáním celosvětové smlouvy o nepoužití síly a hrozby silou v mezinárodních vztazích.

- Nešíření jaderných zbraní a úsilí o universálnost Smlouvy o nešíření, ke které se dosud nepřipojilo téměř 50 členských států OSN.

- Zákaz nových druhů a systémů zbraní hromadného ničení

- Usilovat o zvláštní diskusi o neutronových zbraních. Rozhodnutí USA o odložení rozhodnutí o výrobě těchto zbraní je polovičaté a již dnes je jasné, že z něj chtějí učinit předmět obchodu. Proto je zapotřebí zintenzivnit úsilí po diplomatické, propagandistické i nevládní linii, aby otázka zákazu těchto zbraní byla řešena definitivně a nezvratně.

Zvláštního zasedání OSN o odzbrojení bude třeba využít i k tomu, aby byly posunuty kupředu již probíhající odzbrojovací jednání.

- Především jde o jednání SALT II. Blíže k zasedání bude americká pozice jasnější. Nelze dělat konečné závěry ani z návštěvy Vance v Moskvě. Existují ještě otevřené otázky, které jsou uměle vyvolávány nepřáteli dohody v USA.

- Zasedání by se mělo vyslovit pro co nejrychlejší zakončení trojstraných rozhovorů mezi SSSR, USA a Velkou Británií o úplném a všeobecném zákazu zkoušek jaderných zbraní. Sovětský svaz souhlasil v posledních měsících s dobrovolnou inspekcí, s moratoriem na jaderné výbuchy k mírovým účelům i s tím, aby smlouva vstoupila v platnost i v tom případě, že se k ní připojí pouze tři účastníci - SSSR, USA a Velká Británie. Je však zapotřebí dobré vůle i z druhé strany.

- Protahují se i jednání o zákazu vývoje, výroby a hromadění chemických zbraní a zničení jejich zásob. Západní účastníci se odvolávají na obtíže s kontrolou. Tato kontrola však může být plně řešena na základě národních kontrolních prostředků spolu s dobře promyšlenými mezinárodními procedurami.

- Zvláštní zasedání by mělo podpořit i vypracování dohody o zákazu radiologických zbraní, a to tím spíše, že její návrh je částečně odsouhlasen účastníky ženevských rozhovorů.

Dalšími oblastmi, na které je třeba se soustředit na Zvláštním zasedání o odzbrojení jsou:

- snížení konvenční výzbroje a ozbrojených sil;
- vytvoření pásma míru v Indickém oceánu, kde USA začínají brzdit probíhající jednání s SSSR, a svazovat je se situací na jihu Afriky a v Africkém rohu;
- připojení těch států, které tak dosud neučinily k existujícím odzbrojovacím dohodám;
- řešení otázky snížení vojenských rozpočtů států a především stálých členů Rady bezpečnosti.

Pokud jde o mechanismus odzbrojovacích jednání, bude třeba na Zvláštním zasedání zdůraznit, že socialistické státy nevidí nutnost likvidovat dosavadní jednací mechanismy, ani je radikálně rekonstruovat. Je však třeba usilovat o to, aby pracovaly efektivněji a produktivněji.

Bude-li se na Zvláštním zasedání hovořit o jednáních o snížení ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě, budou mít socialistické země dostatek příležitostí ukázat, že jejich pozice ve Vídni je čestná a konstruktivní. Země NATO nedávno předložily částečně modifikované návrhy. Sovětská strana je pečlivě posoudí a poradí se s přáteli. Nicméně již nyní je zřejmé, že nehlédě na nevelké posuny svých pozic, Západ přesto opět kalkuluje se získáním jednostranných výhod.

Celkově je zapotřebí, aby socialistické země, neotrápějíce se ze zřetel konečný cíl všeobecného a úplného odzbrojení, polo-

žily hlavní důraz na nutnost praktických odzbrojovacích opatření. Takový věcný a konstruktivní přístup socialistických zemí bude mít na zasedání dobrou odezvu.

K situaci v Evropě s. A. A. Gromyko zdůraznil, že vývoj událostí potvrzuje správnost analýzy provedené na zasedání Politického poradního výboru Varšavské smlouvy v listopadu 1976. Aktivní politika zemí socialistického společenství je rozhodujícím faktorem, díky kterému evropský kontinent pokračuje v cestě uvolňování napětí. Uvolňování se zakořenilo hlouběji, než by si přály reakční kruhy některých zemí. Žádná západoevropská vláda si již nemůže dovolit vystupovat proti uvolnění a odmítat plnění helsinských dohod. Rovněž v praktické rovině dvoustranných vztahů s kapitalistickými evropskými zeměmi uvolnění přece jen převládá. Lze s jistotou říci, že mocným impulsem jeho dalšího rozvoje bude návštěva L. I. Brežněva v NSR.

Bělehradské setkání však potvrdilo, že socialistické země nyní musí pracovat ve složitějších podmínkách, než před několika lety. Příčinami jsou především zvraty a nedůslednost nové americké vlády, zesílená aktivita reakčních kruhů ovlivňujících pozice západoevropských vlád a jejich vnitřní nestabilita, vyvolaná dlouhodobou ekonomickou a sociální krizí v jejich zemích. To vše vede k posilování orientace na závody ve zbrojení.

Socialistické země proti tomu staví návrhy na konkrétní odzbrojovací opatření v Evropě, které jsou jedním z hlavních směrů společného úsilí o realizaci celkového programu odzbrojení. Směrodatným prvkem zahraničněpolitické činnosti socialistických zemí proto zůstává cílevědomé prosazování návrhů PPV Varšavské smlouvy z r. 1976, které delegace SSSR předložila i v Bělehradě, zejména pokud jde o:

- uzavření smlouvy mezi všemi účastníky KBSE o tom, že proti sobě nepoužijí jako první jaderných zbraní;

- dosažení dohody o nerozšiřování existujících a o nevytváření nových vojenskopolitických seskupení v Evropě;

Socialistické země v Bělehradě čelily pokusům Západu o překroucení pozitivních výsledků helsinské konference a rovněž snahám především USA vměšovat se do našich vnitřních záležitostí s využitím demagogie kolem otázky "lidských práv". Hlavní politický význam bělehradského setkání je proto v tom, že:

- Západ se mohl přesvědčit, že jednání z pozic nátlaku a neopodstatněných obvinění je beznadějně;

- Nikomu se nepodařilo zpochybnit závěrečný akt z Helsink, který se naopak upevnil.

x

x

x

Vystoupení ministra zahraničních věcí ČSSR s. B. Chňouška zásadně korespondovalo se stanovisky vyjádřenými v projevu A. A. Gromyka. Seznámili jsme účastníky zasedání s naším hodnocením nejdůležitějších aspektů současné etapy mezinárodního vývoje tak, jak je rozpracovalo 11. plenární zasedání ÚV KSČ. Před socialistickými zeměmi stojí prvořadý úkol - upevnit pozice dobyté v jednáních se Západem a hledat možnosti dalšího nástupu. Podrobně jsme informovali o zkušenostech ČSSR z našich bilaterálních rozhovorů o otázkách mezinárodního uvolnění a odzbrojení se západními i rozvojovými zeměmi. Uvedli jsme naši argumentaci proti západním tvrzením o tzv. "únavě z détente" a proti demagogii v otázce tzv. "lidských práv". Seznámili jsme účastníky zasedání podrobně též s našimi poznatky o přípravách postupu západních a rozvojových zemí na zvláštním zasedání VS OSN o odzbrojení, o naší přípravě na toto zasedání a o krocích, které v souvislosti s ním podniká ČSSR po diplomatické linii. Zvláštní pozornost jsme věnovali výsledkům návštěvy generálního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta ČSSR s. G. Husáka v NSR a poukázali jsme na její konstruktivní přínos pro upevnění mezinárodního uvolnění a stability v Evropě.

S konstruktivními a podnětnými projevy vystoupili i ministři zahraničních věcí dalších socialistických zemí.

Ministr zahraničních věcí BLR s. P. Mladenov zdůraznil komplexní charakter politického a vojenského uvolnění a nutnost koordinování politiky zemí socialistického společenství na všech existujících mezinárodních fórech i ve dvoustranných stycích se západními a rozvojovými zeměmi.

Ministr zahraničních věcí PLR s. E. Wojtaszek věnoval velkou pozornost rozvoji vztahů mezi socialistickými a západoevropskými zeměmi - státy NATO, jako jedné ze směrodatných otázek současnosti. V této souvislosti pozitivně ocenil návštěvu s. Gustáva Husáka v NSR. PLR se pozorně připravuje na nadcházející zvláštní zasedání VS OSN o odzbrojení, v němž vidí důležité fórum politického boje za konkrétní odzbrojovací opatření. Považuje za nutnou trvalou koordinaci postupu socialistických zemí a je pro to, aby se v rámci Výboru ministrů zahraničních věcí uskutečňovaly častější pracovní konzultace na úrovni náměstků ministrů nebo expertů. PLR navrhuje, aby byla tímto způsobem zahájena příprava dalšího řádného zasedání PPV Varšavské smlouvy na nejvyšší úrovni, které by se mohlo uskutečnit ještě v tomto roce.

Ministr zahraničních věcí MLR s. F. Puja předložil detailní a velmi zasvěcený rozbor otázek zvláštního zasedání VS OSN o odzbrojení a nastínil možné oblasti konstruktivní spolupráce s nezúčastněnými a realisticky uvažujícími západními zeměmi. Zdůraznil nutnost včasného a promyšleného rozpracování postupu socialistických zemí na základě zkušeností, které jsme získali v Bělehradě. Bude užitečné provést analýzu návrhů západních zemí a využít jejich pozitivních momentů, nebo se snažit pozitivně je přeorientovat. Širší možnosti spolupráce jsou např. s neutrály, kteří mají jistě upřímné obavy o osud uvolnění. Nyní je třeba zahájit ofensivní přípravu Madridu, neboť tím omezíme možnosti Západu pokračovat v pokusech o vyvolávání umělých překážek procesu uvolnění z Bělehradu.

Ministr zahraničních věcí NDR s. O. Fischer hovořil o politice reakčních kruhů NATO, zejména NSR a jejich negativním vlivu na mezinárodní politické a vojenské uvolnění. Poukázal na to, že NSR se doposud nevzdala plánů na získání vlastní kontroly nad jadernými zbraněmi ať již v jakékoliv formě a snaží se k těmto plánům přitáhnout i další země, např. JAR a Brazílii. Ke zmaření těchto plánů je třeba účinně využít i zvláštní zasedání VS OSN o odzbrojení. Bělehradská schůzka ukázala, že Závěrečný akt KBSE si od socialistických zemí vyžaduje ofenzivního přístupu. Je třeba důkladně se připravit na madridské setkání v r. 1980. NDR se domnívá, že koordinace těchto příprav by měla být zajišťována sekretariátem Výboru ministrů zahraničních věcí nebo na zvláštních poradách náměstků ministrů.

Pokud jde o setkání expertů účastnických zemí KBSE, je zapotřebí zapůsobit na NSR, aby změnila svůj úmysl organizovat je na území Západního Berlína.

Se značně odlišnými stanovisky, které v řadě otázek polemizovaly s názory ostatních socialistických zemí, vystoupil ministr zahraničních věcí RSR Stefan Andrei. Nosnou myšlenkou rumunského vystoupení byla téze o celkovém prohlubování mezinárodních rozporů v současné době a pokračujícím narůstání politické a vojenské nestability ve světě. Delegace RSR se snažila podložit tuto tézi opakovanými poukazy na objektivní, marxisticko-leninský rozbor situace. Celkově rumunská strana zastává značně skeptické stanovisko k pozitivním výsledkům dosaženým v oblasti politického uvolnění a problémy, s nimiž se tento proces střetává, oceňuje jako evoluci mezinárodních rozporů. Její hlavní příčinou je podle rumunského hodnocení zostřování boje za znovurozdělení světa a za sféry vlivu a nadvlády. Za těchto podmínek uvolnění podléhá erozi a je dokonce i možnost jeho úplného anulování.

Bělehradské setkání, nehledě na rozsáhlé diskuse o širokém kruhu otázek, podle RSR skončilo neuspokojivými výsledky. Přijatý dokument není a nemůže být hodnocen jako krok vpřed při realizaci Závěrečného aktu z Helsinek. Propagandistické zveličování tzv. humanitárních otázek třetího koše západními zeměmi pod

le RSR zcela nevysvětluje fakt, že se Bělehradské setkání nedokázalo pozdvihnout na očekávanou úroveň. Nebyly přijaty žádné konkrétní kroky k řešení hlavních otázek ekonomické, vědecké a kulturní spolupráce, a především k řešení problémů vojenského odpoutání na evropském kontinentě, kde se dokonce nepodařilo dosáhnout ani konsensu o vytvoření příslušného výboru vojenských expertů.

Díličí pozitivní výsledky Bělehradu proto nelze přeceňovat. Národům je třeba říci pravdu a nepěstovat sebeuspokojující iluze, jež nejsou podloženy fakty. Negativní jevy v politickém životě Evropy podle RSR musí být posuzovány v těsné spojitosti s celkovým zostřením protikladů v mezinárodním měřítku.

V souvislosti s tím se zvyšuje potřeba překonat tendence k prohlubování rozdělení Evropy na vojenské bloky. RSR navrhuje vytvoření Centra pro průmyslovou spolupráci, který by se mohl stát jedním z hlavních faktorů usnadňujících evropskou spolupráci.

Důrazně se staví za všestranné rozšíření vzájemné spolupráce mezi balkánskými zeměmi a za vytvoření zóny míru na Balkánském poloostrově.

V oblasti odzbrojení RSR zveličeně přikládá rozhodující význam nadcházejícímu zvláštnímu zasedání VS OSN a považuje za nutné, aby vedlo k radikálnímu obratu v procesu dosavadních odzbrojovacích jednání. Pokud jde o opatření, jež by měla být přijata, RSR vychází z programových dokumentů RKS / XI sjezd /. Za nejdůležitější považuje přijetí dohod o těchto podmínkách:

- zmrazení vojenských rozpočtů na úrovni z r. 1978 a jejich snížení o 10 - 25 % do r. 1985. Polovina takto ušetřených prostředků by měla být přitom ponechána zemím snižujícím svůj vojenský rozpočet a druhá polovina by byla určena na vytvoření fondu OSN pro pomoc rozvojovým zemím, jejichž národní důchod na hlavu obyvatelstva je menší než 500 - 600 US dolarů;

- zmrazení početních stavů vojsk a výzbroje na úrovni z

r. 1978 a postupný přechod k jejich snižování o 15 - 20 % do r. 1985.

- nevytváření nových vojenských základen na cizím území a přijetí závazků zeměmi - účastníky vojenských bloků o nezvyšování početních stavů svých ozbrojených sil a jejich výzbroje;

- slavnostní závazek jaderných států, že nepoužijí jaderných zbraní žádným způsobem a za žádných okolností;

- zákaz umísťování dalších jaderných zbraní na území cizích států a zřeknutí se manévrů s nosiči jaderných zbraní;

- převedení speciálních štěpných materiálů na mírové cíle a vytvoření nových bezjaderných zón;

- zákaz vývoje, zkoušek a zdokonalování nových druhů zbraní hromadného ničení včetně jaderných neutronových zbraní;

- účinná opatření k posílení důvěry v Evropě, zastavení vojenských manévrů v blízkosti hranic a snížení ozbrojených sil všech účastníků KBSE.

V otázce mechanismu odzbrojovacích jednání RSR považuje za nutné aby Valné shromáždění OSN bylo vybaveno jasnou kompetencí a neslo hlavní odpovědnost za všechna odzbrojovací jednání. Pod přímý dohled VS OSN je třeba postavit i Výbor pro odzbrojení v Ženevě, jehož procedura by se měla zdemokratizovat.

Otázku svolání Světové konference o odzbrojení rumunská delegace zmínila jen mimochodem, bez souvislosti s hlavními prioritami zvláštního zasedání.

Souhrn návrhů RSR v odzbrojovací oblasti je zřejmým pokusem o kompilaci jakési kompromisní výhledové platformy, která jednak zahrnuje jen některé požadavky zemí Varšavské smlouvy /např. v otázce nových druhů zbraní hromadného ničení a neutronové bomby/, jednak přejímá řadu maximalistických stanovisek rozvojových zemí. V obou případech se RSR snaží vyvolat dojem originalnosti stanovisek a odlišit se zvláště od socialistických zemí po formulační stránce. V celém vystoupení přitom RSR

ani jednou výslovně nepodpořila společné programové návrhy zemí Varšavské smlouvy.

Je tedy možné očekávat, že stejně jako při dřívějších jednáních se RSR i na Zvláštním zasedání VS OSN o odzbrojení do velké míry odkloní od společné linie socialistických zemí a svým postupem se zvláště v nejobtížnějších otázkách přiřadí k hnutí nezúčastněných. Je zřejmé, že RSR, která již po dlouhou dobu využívá odzbrojovací oblasti k samostatným iniciativám, sleduje mezi jiným i zvýšení své autority mezi rozvojovými a nezúčastněnými zeměmi a zřejmě i posílení vlivu RKS mezi komunistickými stranami na Západě.

Rumunské postoje se přímo odrazily i při projednávání návrhu komuniké, kde rumunská strana, vždy, když se ukázvalo, že se jí nepodaří prosadit vlastní verzi, hrozila dokonce požadavkem, aby místo komuniké byla vydána pouze stručná tisková zpráva. Je charakteristické, že již během jednání expertů RSR od svých maximalistických požadavků postupně ustoupila a na oficiálním jednání se k nim již nevracela. Ve srovnání s původním zněním komuniké připraveným bulharskou stranou bylo však kromě dílčích formulačních úprav zapotřebí provést i některé věcné změny, především pokud jde o oblast odzbrojení. Delegace RSR např. nesouhlasila s tím, aby do komuniké byla zařazena pasáž týkající se vídeňských jednání o snížení ozbrojených sil a výzbroje ve střední Evropě. V přijatém znění chybí rovněž původní hodnocení politiky států NATO a stanovisko k otázce neutronových zbraní. Kromě toho byla poněkud oslabena i formulace o nutnosti urychleného svolání Světové konference o odzbrojení. Rovněž pasáže týkající se hodnocení vývoje v Evropě a Bělehradské schůzky musely být poněkud zevšeobecněny. Přes všechny tyto zásahy však komuniké vyznívá zásadně pozitivně a obsahuje všechna nejdůležitější stanoviska členských zemí Varšavské smlouvy k projednávaným problémům.

Druhé zasedání Výboru ministrů zahraničních věcí se uskutečnilo v celkově věcné pracovní atmosféře, v duchu internacionální a konstruktivní spolupráce členských zemí Varšavské smlouvy. Zasedání Výboru výrazně upevnilo platformu koordinovaného společného postupu v principiálních otázkách problematiky odzbrojení a vyjasnilo klíčové momenty a hlavní směry dalšího úsilí socialistických zemí při komplexní realizaci Závěrečného aktu KBSE, zejména pokud jde o konkrétní doplnění politického uvolnění uvolněním vojenským.

Současně se upevnila úloha Výboru ministrů zahraničních věcí jako orgánu koordinujícího a usměrňujícího společnou činnost členských zemí Varšavské smlouvy v zahraničně-politické oblasti. Na zasedání byl zdůrazněn velký význam Výboru pro širokou vzájemnou výměnu informací a zkušeností a pro rozpracování společné politické linie zemí socialistického společenství v celém komplexu otázek současných mezinárodních vztahů. Prakticky všichni účastníci zasedání kromě RSR se v této souvislosti vyslovili pro další systematické prohlubování práce Výboru.

Příští zasedání Výboru ministrů zahraničních věcí, jehož termín bude určen po vzájemné dohodě, se uskuteční v Budapešti.

V Praze dne 28. dubna 1978.